

El sector ramader a la vall de Ribes en els darrers anys de l'edat mitjana: l'eix Vinçà, Coma de Vaca i Carançà

La ramaderia, la força de rius i torrents, a més de les mines i les fargues, van ser el motor econòmic de la vall de Ribes en el pas de l'edat mitjana a l'edat moderna. Totes tres coses varen ser objecte de disputes i regulacions diverses per part dels agents econòmics interessats en llur explotació, començant per la corona reial i seguint per les ordes monàstiques i els mateixos habitants de la vall.

Del funcionament d'aquests sectors econòmics, n'hi ha a hores d'ara un bon coneixement des del seu inici fins al seu desenvolupament posterior i pervivència actual a la vall de Ribes.¹ Potser la ramaderia és el més conegut, tot i tenir el seu origen en els temps remots de la prehistòria, de quan daten les primeres transhumàncies de ramats i pastors, des de terres baixes cap a les altes comes de les valls del Freser, Rigat i Segadell per passar-hi l'estiu, o també els camins, que es donaven i donen en sentit contrari, des de la vall de Ribes cap a marina, cap a les costes del Garraf o cap a Lleida. La transhumància és un fenomen ben estudiat; s'han recuperat modestament o documentat alguns dels camins transhumants. Tanmateix la documentació rarament permet anar més enllà i poques coses coneixem de la història de la ramaderia, entesa globalment com a sector econòmic.

S'entén el sector econòmic ramader com una complexa organització en la qual intervenen pastors, ramaders, propietaris de pastures, el comerç, la fiscalitat i carnisers. De tot aquest entramat, a hores d'ara poc se sap, per exemple, de l'aprofitament històric de la llana, la llet o de la carn del bestiar alimentat a la vall de Ribes, i de de la seva comercialització en el passat, com tampoc del funcionament i ubicació dels escorxadors antics. Es pot sospitar, sense prou documentació per poder-ho demostrar plenament, que bona part de l'interès del benedictins ripollesos pel control de les pastures de la vall venia no només per la necessitat de disposar de carn per a l'alimentació, sinó també per poder fabricar els pergamins per als seus famosos *Scriptoria*.

Miquel Sitjar i Serra,
docent del Camp
d'Aprenentatge del
Ripollès i Màster en
Turisme Cultural

El document de l'annex I, procedent dels Archives Départementales des Pyrénées-Orientales (ADPO), d'on va ser copiat per Julià Alart i editat al *Cartulaire Roussillonnaise*, avui dipositat a la biblioteca municipal de Perpinyà,² té un altíssim interès, sobretot per documentar els interessos dels carnisers barcelonins per les pastures pirinenques i els seus moltons. Es tracta d'una carta adreçada per Ramon Dòria a Pere Roura el 28 de gener de 1439. Aquest segon era un alt funcionari de la procuració reial del comtat de Rosselló i Cerdanya a Perpinyà, que aleshores era el lloctinent del procurador i havia estat involucrat treballant intensament a posar ordre a la caòtica situació legal de les pastures de Coma de Vaca, potser les pastures més importants de la vall de Ribes i destí de molts ramats, entre d'altres els del monestir de Santa Maria de Cornellà de Conflent,³ que a més de reivindicar alguna mena de dret de propietat sobre Coma de Vaca contra els interessos del poble de Queralbs, es negava mentre això no s'aclaria a pagar la renda deguda per pasturar aquests ramats al pasquer reial de Vinçà, que és on s'havia establert que havien de pagar els ramats forasters que pasturaven a Coma de Vaca. Les lluites entre interessos dels conflentins i els ceretans, amb la vall de Ribes pel mig, va continuar essent una preocupació de Pere Roura, com es pot entendre llegint aquesta carta, que va encapçalada per una petita i simpàtica notícia sobre l'assistència del seu autor, el perpinyanès Ramon Dòria al casament del seu nebot a Puigcerdà el 15 de gener de 1439 i de com, en el viatge de retorn a casa, va tenir una conversa a Vilafranca de Conflent sobre un fet de rabiosa actualitat amb un personatge de nom Sobirà, que havia estat lloctinent de sotsveguer del Capcir. El fet no era cap altre que la preocupació que hi havia sobre la recaptació i el frau a l'entorn de l'impost de la lleuda. Aquest impost de llarga història afectava el comerç de béns en trànsit per un territori, a càrrec del cobrament del qual el rei n'atorgava una concessió a persones concretes que s'anomenaven lleuders. A la zona pirinenca oriental hi havia, entre d'altres, lleuders a Cerdanya, Conflent, vall de Ribes i Colliure, que cobraven uns diners sobre els béns en trànsit. La impopularitat de la lleuda era gran entre els mercaders i els artesans, i alguns d'ells havien aconseguit que les seves viles d'origen n'haguessin obtingut del rei l'exempció com a forma de promoure el comerç.⁴ Sovint, però, els lleuders no reconeixien aquestes exempció i s'entrava en una dinàmica de plets que, als comtats de Rosselló i Cerdanya, fou especialment virulenta a Colliure.

En el cas exposat al document aquí publicat no es tracta de cap plet sinó d'un informe sobre el discutible subterfugi per no pagar lleuda que es proposaven utilitzar els carnisers de Barcelona, compradors de moltons que pasturaven a aquella part del Pirineu en el seu itinerari fins als escorxadors barcelonins. Es tractaria d'aprofitar una esclatxa entre el domini de la lleuda de Cerdanya i la lleuda de Conflent, un pas fronterer, un territori fiscal de ningú, que sortint de Sant Pere de Forcats i passant per Carançà i Núria baixaria fins a Ribes, un insòlit camí ramader cap a Barcelona, motivat i creat per pura evasió fiscal.

Si fem cas de la visió actual del territori, que pot ser coincident o no amb la de l'època, els ramats de moltons defraudadors, un cop arribats a Núria, havien de circular fins a Ribes pel camí vell que baixa a Queralbs, i que és el més conegut dels camins de pelegrinatge, on, per les pròpies condicions d'una via de passos engorjats, s'havien de produir i es

van produir entrebancs seriosos per als pelegrins i passants de Núria. Un interessant document de l'any 1449, conegut amb el nom de privilegi reial de Núria, un passatge del qual publiquem a l'annex II, demostra que la pràctica de passar ramats per camins de pelegrins sense control de funcionaris reials i recaptadors de lleudes, peatges i altres gravàmens continuava essent temps després una pràctica habitual per l'abrupte camí de Núria. Possiblement aquest privilegi reial de la reina Maria, d'entrada pensat per a afavorir el pelegrinatge i el culte de la marededéu, va significar *de facto* un veto d'aquest pas als ramats en establir un gravamen als propietaris dels ramats, amb l'obligació d'adobar aquelles parts del camí, que s'haguessin malmès pel pas dels ramats. Un cop fets números, potser als ramaders els va convenir més passar pels camins tradicionals de transhumància i pagar els renders i lleuders que, de Vinçà estant, controlaven el pas des del Capcir, Cerdanya i Conflent cap a la vall de Ribes.

Annex I

1439, gener, 28. Perpinyà

Carta de Ramon Dòria a Pere Roura

ADPO, Registre de la lleuda de Colliure, fol 14

BMP, Alart, Cartulaire Roussillonnaise, 7, 347-351

Molt honorable e de gran saviesa, mossèn (Pere Roura) e de mi especial mestre, tota humil recomenadació davant mesa, certifico vostra saviesa que jo són estat a Puigcerdà, diumenge a 15 de giner, per fer honor a les noces de mon nebot, fill de mon frare, qui ha presa e treta de l'església sa muller. E anant per lo camí, jo atrobe lo senyor en Sobirà de Vilafranca, e demane-li si ell sabere res sobre lo debat que movien los carnissers de Barcelona, per raó de la lleuda de Conflent, per la qual se perfosen ésser francs los dits carnissers. E lo dit Sobirà dix-me que ja en (348) temps passats, estant jutge del Patrimoni, misser Pere Berenguer, e ell dit Sobirà, estant lloctinent de sotsveguer de Capcir, se seguí que n'Arnau Sunyer del lloc d'Angles comprava moltons per n'Oliver, e per altres carnissers de Barcelona, e volguesse assobtilar com pusquere fraudar la dita lleuda, e dóna a entendre als dits carnissers de Barcelona que la lleuda de Conflent no s'estenia, sinó fins a Puig, que és deins e lluny de l'estany d'Auda, prop d'un quart de llegua, e que el dit lleudari de Cerdanya s'estenia solament fins al dit estany d'Auda e lo dit Puig, e que d' aquí anassen a Sent Pere d'en Forcats, e que passassen Querença, e d'aquí a Nuyria, e despux a Ribes, que faent aquell camí no passarien per lo lleudari de Conflent, ni de Cerdanya. E sobre açò se mogué gran qüestió, de la qual fou feta comissió al sènher en Morgat que anàs en Capcir e prengué informació sobre los tèrmens del dit lleudari, e segons la dita informació atropa lo dit sènher en Morgat que el dit lleudari de Conflent s'estén fins al dit estany d'Auda, e a certs puigs i serrats on se parteixen los lleudaris de Cerdanya i Conflent, així en tal manera que bestiar que isque del comtat de Foix, o de Sant o de Donasa, o passen en Catalunya, no poden passar per alcuna part del món, sens que per força han a passar per lo lleudari de Cerdanya, o per lo lleudari de Conflent, e és de gran

raó, car altrament poc valdrien les lleudes, si en los dits lleudaris, havia certs passos on poguessen passar, sens pagar lleuda.

Annex II

1449, novembre, 22. Perpinyà

Privilegi de la reina Maria a favor de Santa Maria de Núria

Nós és feta clamor de part de l'amat nostre mossèn Francesc Barrer, rector capellà de santa Maria de Núria del bisbat d'Urgell que alguns passen llurs bestiaris d'uns llocs en altres, amb los dits bestiaris afolgen e destrueixen los camins per los quals se va a la dita capella de Núria evitant que caminadors se'n pot passar, ni per lo qual mal que en fan los dits bestiaris, ni perquè los dits camins són molt agrests.(....). Los requeridors de vosaltres requeriu e amonestam exhortants e als altres deïm e manam expressament e de certa ciència sots incorrimment de nostra ira e indignació e pena de cinc-cents florins d'or que tots e qualsevol persones qui amb bestiaris i altra manera afollaran los camins, per los quals se va a la dita església, per deguts remeis compeltats o forcets adobar los dits camins o a pagar e esmenar, si adobar no ells volen lo dan que fet hi hauran (ACA, 3151, 40 v).

Notes

1- Miquel SITJAR i SERRA (2018) *La vall de Ribes*. Quaderns de la Revista de Girona: Girona.

2- Médiathèque centrale de Perpignan. *Cartulaire Roussillonnaise* (BMP), 7, 347-351.

3- ADPO 1B219, 72r.

4- La vall de Ribes havia demanat i obtingut del rei de França el 1463 l'exempció del pagament de la lleuda en el comerç d'aquesta amb el Rosselló i Cerdanya: "Item més, demane la dita vall al senyor rei que no sien ni puguen ésser forçats a pagar negunes lleudes ni barres, ni altres drets en los comtats de Rosselló ni de Cerdanya en vidualles, ni en negunes mercaderies". Pere PUJOL i TUBAU (1914) "De la guerra contra Joan II". *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, p. 217.